

SPIS TREŚCI

WSTĘP — Marek Derwich	5
ŚLĄSK — NAZWA I GRANICE	11
Pierwsze próby odczytania pochodzenia nazwy Śląsk • Silingowie — teza o germańskiej genezie nazwy Śląsk • Nowe argumenty na poparcie słowiańskiego rodowodu nazwy Śląsk • Jednoznaczna wymowa badań językoznawczych • Waga ustaleń archeologicznych w sporze o pochodzenie nazwy • Śląsk jako pojęcie geograficzne	
ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE ŚLĄSKA	16
Położenie geograficzne i ukształtowanie powierzchni • Nawodnienie • Klimat • Gleby • Szała roślinna • Świat zwierzęcy • Bogactwa naturalne	
PRADZIEJE ŚLĄSKA (DO KOŃCA IX WIEKU N.E.) I JEGO NAJDAWNIEJSI MIESZKAŃCY	22
LUDNOŚĆ STARSZEJ I ŚRODKOWEJ EPOKI KAMIENIA (do około 5500 lat p.n.e.)	22
Najstarsze ślady • Pierwsze narzędzia • Kamień podstawowym surowcem • Załączki organizacji społecznej • Człowiek doskonalił swoje umiejętności • Pierwsze kontakty • Zajmowanie nowych terenów	
LUDNOŚĆ MŁODSZEJ EPOKI KAMIENNEJ (5500–2200 lat p.n.e.)	25
Zmiana trybu życia • Rozwój rolnictwa • Początki chowu na użytek człowieka • Postęp techniczny • Rozwój duchowy i religijny • Promieniowanie obcych kultur • Rola importów jako zaczynu nowych impulsów • Kultura amfor kulistych • Kultura sznurowa i jej odmiany lokalne • Kultura ceramiki grzebykowo-dołkowej • Kultura pucharów dzwonowatych	
PLEMIONA EPOKI BRĄZU (2200–750 lat p.n.e.)	30
Kultura unietycka • Kultury lokalne na Śląsku • Kultura przedłużycka • Kultura lużycka — spory na temat jej genezy	
PLEMIONA EPOKI ŻELAZA (lata 750 p.n.e.–850 n.e.)	35
Śląsk w nurcie europejskiej cywilizacji technicznej • Świadectwa kultu religijnego • Rozwój kultury duchowej • Pierwsze grody • Inwazja Scytów • Ekspansja kultury wejherowsko-krotochyńskiej • Problem celtycki • Kultura przeworska	
ZAGADNIENIE POBYTU GERMANÓW NA ŚLĄSKU NA POCZĄTKU NASZEJ ERY	43
Wandalowie • Kontakty z prowincjami rzymskimi	
WĘDRÓWKI LUDÓW	46
ODRADZANIE SIĘ KULTURY MATERIALNEJ PO WĘDRÓWKACH LUDÓW	47
PLEMIONA POLSKIE NA ŚLĄSKU	48
Ślężanie • Opolanie • Gołęszyce • Dziadoszanie • Bobrzanie • Trzebowianie • Inne plemiona • Związki międzyplemienne • Rozwój społeczno-gospodarczy plemion śląskich — wspólnota terytorialna	

W OBRĘBIE PAŃSTWA POLSKIEGO (DO 1372 ROKU)	55
DZIEJE POLITYCZNE	55
PROBLEM PAŃSTWOWEJ PRZYNALEŻNOŚCI ŚLĄSKA DO KOŃCA X WIEKU.	55
Śląsk a państwo wielkomorawskie • Śląsk między Polską a Czechami • Wojna polsko-czeska • Śląsk w świetle źródeł pisanych X–XI wieku • Śląsk częścią państwa Mieszka I	
ŚLĄSK CZĘŚCIĄ MONARCHII PIASTOWSKIEJ DO 1138 ROKU	63
Powstanie biskupstwa wrocławskiego • Śląsk terenem działań wojennych z lat 1003–1017 • Kryzys państwa polskiego za Mieszka II i chwilowe uzależnienie Śląska od Czech • Próba od- zyskania Śląska • Walki o władzę między Władysławem Hermanem a jego synami • Walki polsko-czeskie w początkach XII wieku • Wojna polsko-niemiecka w 1109 roku • Najazdy czeskie na Śląsk i ich ujemne skutki • Odpadnięcie ziemi kłodzkiej i Opawszczyzny	
ŚLĄSK W OKRESIE DZIELNICOWYM (1138–1320)	73
Testament Bolesława Krzywoustego • Walki między Władysławem Wygnańcem a jego brać- mi • Interwencja niemiecka i jej konsekwencje • Podział Śląska między synów Władysława Wygnańca • Walka o seniorat • Polityka zjednoczeniowa Henryka Brodatego • Spuścizna Henryka Brodatego w niebezpieczeństwie • Śląsk w obliczu najazdu mongolskiego • Walka o schedę po Henryku Pobożnym • Stosunki z Czechami • Ingerencja Rudolfa Habsburga • Walka Henryka Prawego z Bolesławem Rogatką • Rywalizacja śląsko-brandenburska o wpły- wy w Czechach • Stosunki Henryka Prawego z książętami śląskimi • Konflikt z biskupem To- maszem II • Polityka zjednoczeniowa Henryka Prawego • Głogów i Legnica w walce o wroc- ławską sukcesję • Dążenia zjednoczeniowe Henryka głogowskiego • Księstwa śląskie wobec Polski i Czech • Walka o księstwo wrocławskie	
ŚLĄSK A KRÓLESTWO POLSKIE (1320–1372)	96
Władysław Łokietek a książęta śląscy • Przeszkody na drodze do ponownego zjednoczenia Śląska z Polską • Przechodzenie księstw śląskich pod zwierzchnictwo czeskie • Wrocław po stronie Luksemburczyków • Umacnianie się panowania czeskiego na Śląsku • Śląsk w polityce Kazimierza Wielkiego • Śląsk po układach w Trenczynie • Dalsze koncesje Kazi- mierza Wielkiego na rzecz Czech i utrwalenie się ich panowania na Śląsku • Opór księstwa świdnickiego wobec ekspansji luksemburskiej • Walki polsko-czeskie o Śląsk. Pokój w Na- mysłowie • Przejście księstwa świdnickiego pod panowanie czeskie • Ostateczna rezygnacja Polski z praw do Śląska i jej przyczyny • Księstwo legnicko-brzeskie pod rządami Ludwika i jego bratanków • Księstwo opolsko-raciborskie • Księstwo głogowskie i jego podziały • Straty terytorialne i podziały księstw ziebickiego i raciborsko-opawskiego • Rozwój teryto- rialny księstw oleśnickiego i cieszyńskiego	
GOSPODARKA I STOSUNKI SPOŁECZNE.	109
WIEŚ I ROLNICTWO	109
Osadnictwo otwarte i grodowe • Postęp techniczny w rolnictwie • Chów bydła • Uprawa ro- ślin • Rzemiosło wiejskie • Uprawa roślin przemysłowych • Dalszy rozwój życia gospodar- czego i kultury materialnej	
MIASTO, RZEMIOSŁO, HANDEL.	111
Początki miast • Rozwój handlu • Rzemiosło • Górnictwo • Handel dalekosiężny • Przywile- je miejskie • Lokacje miast na prawie niemieckim • Postęp techniczny i rozwój specjalizacji w rzemiośle. Powstanie cechów • Handel wewnętrzny • Udział Śląska w handlu międzyna- rodowym • Cechy kupieckie. Prawo składu • Ustrój miast lokowanych na prawie niemiec- kim • Rola polityczna miast	
ZRÓŻNICOWANIE I PRZEMIANY SPOŁECZNE W MIASTACH	119
Podział społeczny mieszczaństwa • Zaczątki niepokojów społecznych	
ROZWÓJ OSADNICTWA WIEJSKIEGO. LOKACJE WSI NA PRAWIE POLSKIM I NIEMIECKIM ...	120
Rolnicze zagospodarowanie terenów leśnych i nieużytków • Nowości agrotechniczne. Trój- półowka • Powstawanie nowych wsi • Trzebieenie lasów — specjalizacja grup zawodowych •	

Goście pionierami nowego osadnictwa • Lokacje wsi na prawie polskim • Walonowie, Flamandowie i Holendrzy nosicielami nowych wzorców ustrojowych na wsi • Tzw. prawo niemieckie • Immunitet gospodarczy • Immunitet sądowy • Upowszechnianie się prawa niemieckiego i udział w nim ludności obcej	
ZRÓŻNICOWANIE I PRZEMIANY SPOŁECZNE NA WSI	128
Nadania ziemi na prawie rycerskim • Formy własności ziemskiej i przeobrażenia struktury społecznej • Kategorie własności feudalnej — własność książęca, kościelna i rycerska • Kategorie ludności chłopskiej • Dziedzice • Ludność służebna • Smardowie • Rataje • Niewolnicy • Dziesiętnicy • Feudalizacja niewolników • Przypisańcy • Chłopi wolni • Kmiecie • Ludność małorolna i bezrolna • Świadczenia chłopów na rzecz państwa • Danina opolna • Narzaz, powołowe, poradlne • Stan • Daniny, usługi okolicznościowe i inne • Danina na rzecz Kościoła. Dziesięcina • Powinności na rzecz właścicieli ziemskich. Robocizny • Czynsze w naturaliach i pieniądzu • Daniny okolicznościowe • Pańszczyzna jutrzynna i tygodniowa	
ZAGADNIENIA NARODOWOŚCIOWE. POCZĄTKI NAPŁYWU NIEMCÓW NA ŚLĄSK	142
Napływ ludności niemieckiej • Ludność czeska • Żydzi • Budzenie się i umacnianie poczucia narodowościowego • Germanizacja Śląska do końca XIV wieku	
ROZWÓJ KULTURY	144
ŻYCIE CODZIENNE I OBYCZAJE	144
Zagroda chłopska • Dom mieszkalny • Budownictwo miejskie • Kościoły i obiekty rzemieślniczo-usługowe • Pożywienie • Ubiór • Higiena • Uroczystości rodzinne • Wierzenia • Tradycyjna kultura a kultura chrześcijańska	
NURTY IDEOLOGICZNE	150
Sekty religijne • Beginki i begardzi • Biczownicy • Waldensi	
ŻYCIE UMYSŁOWE, OŚWIATA I PIŚMIENNICTWO	153
Postęp chrystianizacji — rozwój Kościoła • Szkolnictwo • Początki kancelarii • Pierwsze księgozbiory • Historiografia • Literatura piękna, poezja, dramat • Literatura niemiecka	
ROZWÓJ SZTUK PLASTYCZNYCH	158
Architektura kościelna • Budownictwo murowane • Rezydencje książęce • Rzeźba figuralna i architektoniczna • Rzeźba nagrobkowa • Malarstwo ścienne • Malarstwo książkowe • Rzemiosło artystyczne	
POD PANOWANIEM CZESKIM (1372–1526)	168
DZIEJE POLITYCZNE	168
ŚLĄSK W POLITYCE JAGIELLONÓW NA PRZEŁOMIE XIV I XV WIEKU	168
Szanse odzyskania Śląska • Książęta śląscy wobec Polski i Czech • Książęta śląscy wobec zakonu krzyżackiego	
RUCH HUSYCKI I JEGO REPERKUSJE NA ŚLĄSKU DO 1439 ROKU	170
Jan Hus i jego nauka • Ruch husycki i jego nurty. Taboryci i kalikstyni • Wojny husyckie w Czechach • Śląsk i Królestwo Polskie wobec husytyzmu • Najazdy husytów czeskich na Śląsk • Poparcie dworu polskiego i części książąt dla husytów • Klęski husytów w Czechach i na Śląsku • Nie wykorzystane szanse odzyskania Śląska • Zwycięstwo antyhusyckiego obozu w Polsce i na Śląsku • Śląsk w obrębie korony czeskiej. Zmiany ustrojowo-prawne	
ŚLĄSK MIĘDZY POLSKĄ A HABSBUURGAMI (1440–1457)	179
Śląsk pod rządami Władysława Pogrobowca • Polityka Polski wobec Śląska w czasach Władysława i Kazimierza Jagiellończyków • Nieprzychylny Polsce stosunek niektórych książąt śląskich • Księstwa śląskie w drugiej połowie XV wieku. Księstwo legnicko-brzeskie	

- Księstwo głogowsko-żagańskie • Księstwo oleśnickie • Księstwo opolskie • Księstwo cieszyńskie • Księstwo oświęcimskie • Podział księstwa opawskiego

ŚLĄSK MIĘDZY POLSKĄ, CZECHAMI A WĘGRAMI (1457–1471) 183

Śląsk i Polska wobec wyboru Jerzego z Podiebradów na króla Czech • Porozumienie polsko-czeskie • Opór Wrocławia • Śląsk i Polska wobec konfliktu Jerzego z Podiebradów z papieżem • Wybór Macieja Korwina na króla Czech i reperkusje tego na Śląsku • Władysław Jagiellończyk królem Czech

ŚLĄSK W OBRĘBIE MONARCHII MACIEJA KORWINA (1471–1490) 186

Śląsk wobec walki Władysława Jagiellończyka z Maciejem Korwinem • Niepowodzenia wojsk polskich. Układ pokojowy w Muchoborze • Układ w Ołomuńcu. Podział Królestwa Czeskiego • Śląsk pod rządami Macieja Korwina • Polityka dynastyczna Macieja Korwina. Zwalczanie opozycji

ŚLĄSK W POLITYCE JAGIELLONÓW POLSKICH I CZESKICH (1490–1526) 189

Książęta śląscy wobec Władysława Jagiellończyka • Konflikt między Władysławem Jagiellończykiem a Janem Olbrachtem i jego śląskie konsekwencje • Reforma administracyjno-sądowa Władysława Jagiellończyka • Zygmunt Stary księciem głogowskim i namiestnikiem Śląska • Jan Turzon biskupem wrocławskim • Układ polsko-habsburski z 1515 roku i jego następstwa dla Śląska • Próby tworzenia terytorialnych państw piastowskich na Śląsku • Kurczenie się posiadłości Podiebradów śląskich • Ekspansja Hohenzollernów na Śląsk • Przejście Śląska pod panowanie Habsburgów

GOSPODARKA I STOSUNKI SPOŁECZNE. 195

WIEŚ I ROLNICTWO. ZMIANY W STOSUNKACH WŁASNOŚCIOWYCH.

GOSPODARKA CZYNSZOWA I FOLWARCZNA. 195

Zmiany w ruchu osadniczym • Wyludnianie się wsi • Ponowne ożywienie osadnictwa • Sytuacja demograficzna • Rozwój gospodarki czynszowej • Wielka własność książęca i królewska • Majątki kościelne • Dobra szlacheckie i ich zróżnicowanie • Nabywanie ziem przez miasta i mieszczan • Przewaga gospodarki folwarcznej w dobrach średniej i drobnej szlachty

POŁOŻENIE GOSPODARCZE I SPOŁECZNO-PRAWNE LUDNOŚCI WIEJSKIEJ 199

Zróżnicowanie majątkowe • Zagrodnicy • Kmiecie i sołtysi • Rzemieślnicy wiejscy • Świadczenia chłopów na rzecz właścicieli ziemskich we wsiach na prawie niemieckim • Świadczenia chłopów na rzecz właścicieli ziemskich we wsiach na prawie polskim • Powinności chłopów na rzecz państwa • Świadczenia na rzecz Kościoła • Laudemia • Początki poddaństwa • Upowszechnienie się pańszczyzny i przymusowego najmu • Dalsze ograniczenia praw osobistych • Monopole pańskie • Sądownictwo i jego zróżnicowanie

GÓRNICTWO I HUTNICTWO 204

Postęp techniczny w górnictwie • Udoskonalenia w hutnictwie • Ośrodki górnicze • Węgiel kamienny nowym surowcem energetycznym • Organizacja górnictwa • Gwarectwa • Rola kapitału bankierskiego w rozwoju górnictwa

MIASTA. RZEMIOSŁO I HANDEL 208

Rozwój rzemiosła w miastach • Sukiennictwo • Płóciennictwo • Metalurgia • Papiernictwo • Browarnictwo • Mechanizacja produkcji • Specjalizacja i podział pracy • Organizacja cechowa a postęp • Produkcja pozacechowa • Działalność cechów • Eksport • Import • Migracje mieszczan • Utrudnienia w handlu dalekosiężnym • Wojna handlowa Wrocławia z Krakowem • Reformy monetarne • Kupieckie spółki handlowe • Kredyt

STOSUNKI SPOŁECZNE W MIASTACH 216

Patrycjat • Pospółstwo • Plebs • Najem • Bractwa czeladnicze • Położenie górników • Związki miast • Wpływ polityczno-terytorialnej przynależności miast na ich położenie • Dominacja Wrocławia • Stosunki między miastami a szlachtą • Prześladowanie Żydów

ZAGADNIENIA NARODOWOŚCIOWE 223

Trudności w określeniu stosunków narodowościowych na Śląsku • Element polski i niemiecki na wsi śląskiej w świetle źródeł • Stosunki narodowościowe w miastach • Język polski • Osadnictwo czeskie • Osadnictwo zachodniego pogranicza Śląska

ROZWÓJ KULTURY 228

ŻYCIE CODZIENNE I OBYCZAJE WSI 228

Zagroda chłopska • Dom mieszkalny • Ubiór chłopski • Odżywianie • Rozrywki • Budownictwo zamkowe i dworskie • Ubiór szlachty • Pożywienie i życie codzienne szlachty

ŻYCIE CODZIENNE I OBYCZAJE W MIASTACH 234

Rozplanowanie i zabudowa miast • Wrocław • Świdnica • Legnica • Nysa • Brzeg • Głogów • Opole • Inne miasta śląskie • Pożary • Domy mieszczańskie • Ubiór mieszczan • Walka ze zbytkiem • Pożywienie • Higiena • Regulacja życia publicznego • Obrzędy • Wpływ renesansu na życie codzienne mieszczaństwa

HEREZJE. REFORMACJA LUTERAŃSKA 242

Ruchy antykościelne • Moralny i intelektualny upadek duchowieństwa • Bracia czescy • Walka Kościoła z herezjami • Reformacja luterańska • Próby powstrzymania reformacji • Rozwój radykalnych nurtów religijno-społecznych. Anabaptyści • Walka z anabaptystami

OŚWIATA. HUMANIZM. PIŚMIENICTWO 249

Rozwój szkół parafialnych • Program nauczania • Szkoły kolegiackie • Szkoła katedralna • Szkolnictwo miejskie • Ślacy w obcych uniwersytetach • Projekt założenia uniwersytetu we Wrocławiu • Plan powołania uniwersytetu w Legnicy • Biblioteki i ich zbiory • Początki drukarstwa • Handel książkami. Drukarze • Początki humanizmu i jego ślasy propagatorzy • Ślacy w Uniwersytecie Krakowskim • Mecenat Jana Turzona • Wrocław ośrodkiem kultury humanistycznej • Historiografia • Pamiętnikarstwo • Opisy geograficzne. Kwestie narodowościowe • Krytyka poglądów o germańskim charakterze Śląska • Rozwój nauk przyrodniczych i ścisłych • Literatura religijna • Początki teatru. Piśmiennictwo w języku polskim • Upowszechnianie się języka i piśmiennictwa niemieckiego

POŻNOGOTYCKA I WCZESNORENESANSOWA KULTURA ARTYSTYCZNA 266

Architektura kościelna • Budownictwo świeckie • Rzeźba • Malarstwo ściennie i sztalugowe • Iluminatorstwo • Budownictwo renesansowe • Rzeźba renesansowa • Malarstwo renesansowe

POD PANOWANIEM HABSBUROW (1526–1763) 279

DZIEJE POLITYCZNE 279

UMACNIANIE SIĘ WŁADZY HABSBUROW NA ŚLĄSKU 279

Objęcie władzy w Czechach przez Ferdynanda Habsburga • Nieudana próba odzyskania Śląska przez Polskę • Zabiegi Ferdynanda o pozyskanie poparcia Śląska • Przygotowania do odparcia zagrożenia tureckiego • Rywalizacja habsbursko-hohenzollernowska o Śląsk • Polska wobec umacniania się obcych dynastii na Śląsku • Umocnienie się pozycji Habsburgów na Śląsku • Księstwo legnicko-brzeskie • Polityka wyznaniowa Ferdynanda. Walka z reformacją • Początki kontrreformacji • Pomnażanie posiadłości rodowych Habsburgów na Śląsku • Nieudana próba usadowienia się Habsburgów na tronie polskim • Postępy kontrreformacji • Rozdźwięki w łonie rodu Habsburgów • Walka stanów śląskich o wolność wyznaniową • Porzucanie luteranizmu przez niektórych książąt śląskich • Ośrodki katolicyzmu

ŚLĄSK W CZASIE WOJNY TRZYDZIESTOLETNEJ ORAZ JEJ SKUTKI 290

Wybuch antyhabsburskiego powstania w Czechach • Stanowisko Śląska wobec wydarzeń w Czechach • Detronizacja Ferdynanda II • Śląsk po stronie kontrkróla Fryderyka • Sojusz Polski z Habsburgami • Lisowczycy • Zacieśnienie sojuszu Polski z Habsburgami. Reakcja stanów śląskich • Decydująca faza walki o koronę czeską • Klęska powstańców czeskich i jej konsekwencje dla Śląska • Niepowodzenia militarne Jana Jerzego Hohenzollerna i ich następstwa • Rządy Bethlena Gabora w księstwie raciborsko-opolskim • Przejście księstw

opolsko-raciborskiego i cieszyńskiego w ręce Habsburgów • Nasilenie rekatołicyzacji Śląska • Umiędzynarodowienie konfliktu czesko-habsburskiego • Niepowodzenia wojsk protestanckich na terenie Rzeszy Niemieckiej • Zwycięstwa wojsk habsburskich na terenie Śląska • Prześladowania protestantów • Przystąpienie Szwecji do wojen z Habsburgami i działania wojenne na Śląsku • Kontrofensywa Habsburgów i jej następstwa dla Śląska • Polska wobec wojny trzydziestoletniej. Szansa odzyskania Śląska • Wkroczenie wojsk szwedzkich na Śląsk • Kontrofensywa wojsk cesarskich • Skutki wojny trzydziestoletniej • Wazowie na Śląsku • Górny Śląsk pod rządami Wazów • Księstwo opolsko-raciborskie przyczółkiem walki wyzwolenczej ze Szwedami • Utrata księstwa opolsko-raciborskiego przez Polskę • Rekatołicyzacja Śląska. Represje wobec protestantów • Kontrereformacyjna działalność Kościoła • Dyskryminacyjna polityka władz cesarskich w stosunku do duchowieństwa polskiego	
RYWALIZACJA O SPADEK PO OSTATNICH PODIEBRADACH I PIASTACH ŚLĄSKICH	316
Przejście księstw oleśnickiego, brzeskiego i legnickiego w bezpośrednie władanie Habsburgów • Rywalizacja habsbursko-brandenbursko-polska o Śląsk	
ŚLĄSK W OKRESIE ZAGROŻENIA TURECKIEGO	318
Sojusz polsko-austriacki • Śląsk wobec zagrożenia tureckiego • Śląsk terenem przemarszu wojsk polskich pod Wiedeń • Sobiescy w Oławie • Starania Jakuba Sobieskiego o koronę polską • Utrata Oławy przez Jakuba Sobieskiego	
ZABIEGI WETTINÓW I HOHENZOLLERNÓW O ŚLĄSK	324
Śląsk obiektem międzynarodowej polityki • Perspektywy odzyskania Śląska przez Polskę • Zanik aktywności stanów śląskich. Sytuacja protestantów • Stosunki polsko-śląskie • Śląsk pod rządami Habsburgów	
WOJNY AUSTRIACKO-PRUSKIE O ŚLĄSK W LATACH 1740–1763	328
Przygotowania Prus do podboju Śląska • Wkroczenie wojsk pruskich na Śląsk. Pierwsza faza wojny z Austrią • Państwa ościenne wobec wojny austriacko-pruskiej o Śląsk • Przymierze prusko-francusko-saksońskie • Umacnianie się pozycji Prus na Śląsku • Poprawa sytuacji międzynarodowej Austrii. Nowe przymierza • Saksonia wypowiada wojnę Prusom • Niepowodzenia wojsk pruskich w Czechach i na Śląsku • Kontrofensywa pruska na Śląsku • Klęska wojsk austriacko-saskich pod Strzegomiem • Klęska wojsk saskich. Układy Prus z Saksonią i Austrią • Próby zespolenia Śląska z państwem pruskim • Polityka germanizacyjna Prus wobec Śląska • Nowe sojusze państw przeciw Prusom • Wybuch wojny siedmioletniej. Podbój Saksonii przez Prusy • Antypruska koalicja • Klęska wojsk austriackich pod Lutynią, utrata Wrocławia i represje pruskie • Niepowodzenia Prus w walkach z wojskami austriackimi i rosyjskimi. Klęska pod Kunowicami • Dalsze działania wojenne. Klęska Prus pod Kamienną Górą • Niepowodzenia armii austriackiej. Klęska pod Legnicą • Przygotowania obu walczących stron do decydującego rozstrzygnięcia wojny • Porozumienie rosyjsko-pruskie ciosom dla Austrii • Kapitulacja Austrii. Ostateczny podział Śląska między Prusy a Austrię • Skutki wojen śląskich	
GOSPODARKA I STOSUNKI SPOŁECZNE	344
OSADNICTWO I STOSUNKI LUDNOŚCIOWE	344
Stan osadnictwa • Sytuacja demograficzna	
ROLNICTWO I JEGO PRZEMIANY	346
Stan rolnictwa • Uprawa roślin • Chów bydła • Gospodarka rybna • Początki nowego rolnictwa	
ROZWÓJ GOSPODARKI FOLWARCZNEJ	349
Odrodzenie się folwarku pańszczyźnianego • Rozwój latyfundiów • Dominacja posiadłości szlacheckich	
ZMIANY W POŁOŻENIU PRAWNYM LUDNOŚCI WIEJSKIEJ	351
Poddaństwo osobiste • Przymus najmu • Najem wolny • Poddaństwo gruntowe	
ZRÓŻNICOWANIE EKONOMICZNE I SPOŁECZNE LUDNOŚCI WIEJSKIEJ	353

Sołtysi • Kmiecie • Wykupywanie się chłopów od zależności feudalnej i poddaństwa • Zagrodnicy, chałupnicy, komornicy • Rzemiosło wiejskie • Rzemiosło dworskie • Czeladź	
ŚWIADCZENIA CHŁOPÓW NA RZECZ KOŚCIOŁA, PAŃSTWA I DWORU	358
Dziesięcina • Podatki • Pańszczyzna • Czynsze • Monopole dworskie • Kryzys gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej • Próby reform włościańskich	
MIASTA I MIESZCZAŃSTWO	362
Upadek i odbudowa miast śląskich • Przeobrażenia w rzemiosło śląskim • Kryzys organizacji cechowej • Płóciennictwo • Sukiennictwo • Początki manufaktur • Górnictwo • Hutnictwo • Szklarstwo • Handel • Reforma monetarna oraz ujednolicenie miar i wag • Kredyt i weksle • Merkantylizm • Handel międzynarodowy • Reorientacja handlu śląskiego	
SYTUACJA SPOŁECZNA I WYZNANIOWA W MIASTACH.	373
Grupy elitarne • Biedota miejska • Czynniki wyznaniowe a uprawnienia samorządowe	
ZAGADNIENIA NARODOWOŚCIOWE	374
Umacnianie się niemczyzny • Mniejsze grupy narodowościowe	
ROZWÓJ KULTURY	376
ŻYCIE CODZIENNE I OBYCZAJE WSI.	376
Różnicowanie się wsi • Dom chłopski • Zagroda • Dwór pański • Bytowanie ludności wiejskiej • Ubiór chłopski • Życie szlachty	
ŻYCIE CODZIENNE I OBYCZAJE W MIASTACH	380
Budownictwo • Stan sanitarny • Bytowanie mieszczan • Ubiór mieszczan	
PRĄDY IDEOLOGICZNE	381
Ruchy religijne • Mistycyzm • Pietyzm • Arianizm • Racjonalizm	
OŚWIATA I NAUKA.	385
Szkoły parafialne • Gimnazja • Kolegia • Studia uniwersyteckie • Uniwersytet Wrocławski • Szkoła rycerska w Legnicy • Drukarnie • Rozwój nauk przyrodniczych • Historiografia • Nauki filologiczne • Geografia • Nauki rolnicze • Wybitni intelektualiści Śląska	
PIŚMIENNICTWO LITERACKIE.	390
Zanik literatury łacińskiej. Literatura niemiecka • Mistycyzm literacki • Literatura dworska • Regres literatury • Literatura w języku polskim • Czasopiśmiennictwo • Teatr	
KULTURA MUZYCZNA	394
Stowarzyszenia i zespoły muzyczno-śpiewacze • Kompozytorzy	
ARCHITEKTURA PÓŹNEGO RENESANSU I BAROKU ORAZ SZTUKI PLASTYCZNE.	395
Nowe tendencje i style architektoniczne • Rzeźba • Malarstwo • Grafika • Sztuka użytkowa	
* * *	
BIBLIOGRAFIA (oprac. Marek Derwich)	404
SPIS ILUSTRACJI	420

SPIS ILUSTRACJI

Góra Ślęza, widok od strony Sobótki	11
Krajobraz Dolnego Śląska z okolic Bolkowa.....	16
Przełęcz Kowarska	17
Prehistoryczna rzeźba ze Ślęzy, tzw. niedźwiedź (ok. poł. I tysiąclecia p.n.e.)	37
Prehistoryczna rzeźba ze Ślęzy, tzw. grzyb (ok. poł. I tysiąclecia p.n.e.)	37
Wiadro z IV w. n.e., znalezisko z terenu Dolnego Śląska, przez archeologów niemieckich przypisane Wandalom	42
Będkowice, wał otaczający grodzisko Ślęzan, położone w masywie Ślęzy (VIII–XII w.)	48
Niemcza, zamek wznoszony od końca XVI do XIX w. na miejscu średniowiecznego grodu kasztelańskiego; od XIV do XVII w. siedziba książąt brzeskich	59
Kłodzko, wzgórze zamkowe z twierdzą pruską (XVIII w.), zbudowaną na miejscu wczesnośredniowiecznego grodu i późniejszego murowanego zamku	60
Srebrny brakteat Bolesława I Wysokiego (XII/XIII w.)	76
Płyta nagrobna Henryka Pobożnego, Muzeum Narodowe we Wrocławiu	82
Otmuchów, zamek gotycki wzniesiony w XIII w., następnie przebudowywany w stylu renesansu i baroku (XV–XVII w.)	83
Srebrny obol brakteatowy Władysława I raciborsko-opolskiego (3. ćw. XIII w.)	84
Płyta nagrobna Henryka Prawego (1. ćw. XIV w.), Muzeum Narodowe we Wrocławiu	90
Zagórze Śląskie, budynek bramny zamku Grodno na górze Chojna, wzniesionego dla Bolka I świdnicko-jaworskiego (XIII w., przebudowywany w XIV, XVI, XIX i XX w.)	91
Zagórze Śląskie, zamek Grodno na górze Chojna, widok z wieży zamku górnego.....	92
Srebrny kwartnik nieokreślonego księstwa śląskiego (1. ćw. XIV w.)	93
Srebrny kwartnik księżnej głogowskiej Mechtyldy (1. ćw. XIV w.)	95
Srebrny kwartnik przypuszczalnie Bolesława III legnicko-brzeskiego (1. ćw. XIV w.)	105
Srebrny halerz księżnej raciborskiej Anny (koniec XIV w.)	106
Opole, gotycka wieża zamku na Ostrówku (XIII/XIV w.)	107
Znaleziska z grobu rycerza z wykopalisk w Sudetach; miecz niemieccy archeolodzy określili jako dzieło rzemiosła normńskiego	112
Paczków, wieża bramna (XIV w.)	117
Paczków, gotyckie mury miejskie (XIV w.), widok z wieży	118
Trzebnica, romański portal kościoła Cysterek pw. św. Bartłomieja i Jadwigi Śląskiej (XIII w.)	130
Ziębice, kościół św. Jerzego (XIII–XIV w.)	151
Ziębice, gotycka wieża przy kościele św. Jerzego (XV w.)	151
Kłodzko, ulice starego miasta	152

Środa Śląska, kościół Św. Andrzeja (XIII–XIV w.)	152
Wrocław, wnętrze gotyckiego kościoła Św. Elżbiety (XIV w.)	152
Wierzbną, fasada romańskiego kościoła Cystersów pw. Wniebowzięcia NMP (pocz. XIII w.)	153
Złotoryja, kościół Narodzenia NMP, wzniesiony przez joannitów (XIII–XV w.)	153
Wierzbną, brama klasztoru Cystersów (pocz. XIII w.)	154
Gościszów, późnoromański kościół MB Częstochowskiej (poł. XIII w.)	158
Strzelin, romański kościół Św. Gotarda (XII–XIII w., rozbudowywany w XIV i XV w.)	158
Płóczki Górne, romański kościół Św. Bartłomieja (poł. XIII w., przebudowywany w XVI i XVIII w.); w latach 1556–1654 pozostawał w rękach luteranów	159
Rokitnica, romański kościół Św. Bartłomieja (2. poł. XIII w.) z wieżą (2. poł. XV w.)	159
Strzelce Opolskie, wieża z XV w., stojąca obok kościoła Św. Wawrzyńca, od XVII/XVIII w. przekształcona w dzwonnice	160
Kąków, romańsko-gotycki kościół Św. Jerzego, pierwotnie pw. NMP (poł. XIII w.)	160
Stronia, wczesnogotycki kościół NMP (2. poł. XIII w.) z wieżą (przebudowaną w XVIII w.)	161
Wrocław, katedra Św. Jana Chrzciciela na Ostrowie Tumskim (XIII–XVI w.)	162
Wrocław, ratusz wznoszony i przebudowywany od XIII do XVII w.	163
Ząbkowice Śląskie, gotycki kościół Św. Anny (XIV–XVI w.) i tzw. Krzywa Wieża (pocz. XV w., odbudowana w 1860 r.)	164
Wleń, wieża oraz pozostałości zamku (2. poł. XIII w.)	164
Stary Zamek, wczesnogotycki kościół Św. Stanisława (3. ćw. XIII w.)	164
Stary Zamek, portal kamienny w pld. ścianie kościoła Św. Stanisława (3. ćw. XIII w.)	165
Stary Zamek, tympanon z postaciami Madonny i Św. Stanisława	165
Stary Zamek, rzeźby lwów przy ościeżach portalu	165
Sobótka, gotycki kościół Św. Anny (XIV w., rozbudowany w 1. poł. XVI w.)	166
Siedlęcín, gotycka wieża mieszkalna (pocz. XIV w., nadbudowana w XV w.)	166
Siedlęcín, malowidła ściennie na trzecim piętrze wieży, o tematyce rycerskiej — rzadki przykład wysokiej klasy średniowiecznego malarstwa świeckiego (ok. 1340 r.)	166
Środa Śląska, ratusz gotycko-renesansowy (XIV–XVI w.) z wieżą o barokowym chelmie (podwyższoną w 1797 r.)	174
Oleśnica, brama Wrocławska (1. poł. XIV w.)	177
Srebrny denar przypisywany Janowi I żagańskiemu (1. poł. XIV w.)	181
Opole, nagrobek książąt opolskich w kościele Franciszkanów (1378–1382)	181
Srebrny halersz księżnej cieszyńskiej Eufemii (poł. XV w.)	182
Srebrny halersz Wacława I i Jana IV oświęcimskich (1445–1453)	182
Egzekucja Mikołaja II opolskiego w Nysie w 1493 r. (ryc. „Tygodnik Ilustrowany”)	190
Wołów, zamek wzniesiony w XIV w., następnie przebudowywany w duchu renesansu (1579) i baroku (1653–1672)	192
Kłodzko, neorenesansowy ratusz (koniec XIX w.) z renesansową wieżą pośrodku (ok. 1622 r.)	193

Wołów, ratusz barokowy (2. poł. XVII w.), zbudowany z wykorzystaniem murów wcześniejszego, gotyckiego (2. poł. XV w.)	194
Ziębice, ulice starego miasta.....	194
Bolków, zamek z wieżą ostatecznej obrony o charakterystycznym ostrzu od pld. zachodu (XIII–XIV w., przebudowany w duchu renesansu w poł. XVI w.)	197
Jelenia Góra–Cieplice, ulice starego miasta.....	198
Ząbkowice Śląskie, ulica starego miasta w widoku na tzw. Krzywą Wieżę (pocz. XV w., odbudowana w 1860 r.)	216
Dzierżoniów, neorenesansowy ratusz (1873–1875) z pierwotnie gotycką wieżą (przebudowaną w XVI w.)	218
Ziębice, eklektyczny ratusz (1888–1891) z wieżą wcześniejszego, renesansowego (1561)	219
Kłodzko, neorenesansowy ratusz (koniec XIX w.) z renesansową wieżą pośrodku (ok. 1622 r.)	220
Dzierżoniów, gotyckie mury miejskie (XIV–XV w.)	221
Środa Śląska, kamienice starego miasta	222
Otmuchów, renesansowy ratusz (1538) z wieżą (1605)	224
Dzierżoniów, gotycki kościół Św. Jerzego (1. poł. XV w., rozbudowany na pocz. XVII w.)	225
Namysłów, gotycko–renesansowy ratusz (wznoszony i przebudowywany od XIV do XVIII w.)	226
Zabudowa szachulcowa wsi śląskiej.....	228
Rakowice Wielkie, wieża mieszkalna zarządcy folwarku miejskiego (XV/XVI w.)	229
Pastuchów, wieża mieszkalna (1. poł. XVI w.)	231
Będkowice, renesansowy dwór obronny (1546, przebudowany w 1. poł. XVIII w.)	232
Nieszkowice, zamek pierwotnie gotycki, przebudowywany w XV–XVII i XVIII w.	232
Piotrowice Świdnickie, zamek renesansowy (1568–1591)	233
Niemodlin, zamek pierwotnie gotycki (XIV–XV w.), przebudowywany w 4. ćw. XVI oraz na pocz. XVII i w poł. XVIII w.	233
Legnica, renesansowa brama zamkowa (1532)	234
Wrocław, wieża kościoła Św. Elżbiety (XIV w.)	235
Lubomierz, pręgierz miejski w pobliżu ratusza	235
Brzeg, renesansowy budynek bramny zamku książęcego (1554)	237
Paczków, gotyckie mury miejskie z wieżą łupinową (XIV w.)	237
Przełęcz Kowarska, kamienny krzyż pokutny	244
Lwówek Śląski, romańsko–gotycki kościół Wniebowstąpienia NMP (XIII–XVI w.)	245
Złoty dukat biskupa wrocławskiego i księcia nyskiego Baltazara von Promnitz (1545)	246
Otmuchów, barokowy kościół ŚŚ. Mikołaja i Franciszka Ksawerego (1690–1696), zbudowany na miejscu dawniejszej kolegiaty	250
Wrocław, gotycki kościół Joannitów pw. Bożego Ciała (2. poł. XIV w.)	250
Świny, widok wieży mieszkalnej (XIV w.) w ruinach zamku rodziny von Schweinichen (Świnków), wznoszonego w kolejnych stylach w XV–XVII w.	258
Świny, brama zamkowa	259
Świny, mury i zabudowania zamkowe.....	261

Wrocław, wnętrze kościoła Kanoników Regularnych Św. Augustyna pw. NMP na Piasku (XIV w.)	266
Strzelce Opolskie, drewniany kościół Św. Barbary (1683–1690)	267
Paczków, kościół Św. Jana Ewangelisty (XIV–XV w., attyka z XVI w.)	267
Paczków, gotyckie mury miejskie (XIV w.)	267
Namysłów, gotycka wieża bramy Krakowskiej (1350–1359)	268
Krapkowice, gotyckie mury miejskie z wieżą bramy Górnej (XIV–XV w., renesansowa przebudowa w 4. ćw. XVI w.)	268
Lwówek Śląski, gotyckie mury miejskie (XIII/XIV w.)	269
Bolków, widok zamku od strony miasta	269
Stara Kamienica, ruiny zamku późnogotyckiego (XVI w.)	270
Opole, nagrobek książąt opolskich w kościele Franciszkanów (1378–1382)	270
Złoty floren księżnej legnickiej Anny (3. ćw. XIV w.)	271
Strzelniki, gotyckie polichromie (XIV w.) w prezbiterium wczesnogotyckiego kościoła Św. Wawrzyńca (ok. 1300 r.)	272
Lwówek Śląski, ratusz miejski (XV–XVI w., rozbudowany w 3. ćw. XVIII w.)	273
Grodziec, budynek bramny gotyckiego zamku książęcego (3. ćw. XV w., rozbudowanego w 1. ćw. XVI w.)	273
Świerzawa, romański kościół ŚŚ. Jana i Katarzyny (1. poł. XIII w.) z wieżą (XIV w.)	273
Grodziec, fragment wnętrza zamku	274
Lubań, renesansowy ratusz (1539–1544, przebudowywany w końcu XVII i 3. ćw. XVIII w.)	274
Plakowice, brama renesansowego zamku (1550–1563)	275
Plakowice, renesansowe krużganki arkadowe wokół dziedzińca zamku	275
Chełmsko Śląskie, rynek z barokowymi kamienicami podcieniowymi w układzie szczytowym (XVII–XVIII w.)	275
Ratno Dolne, zamek renesansowy z widoczną attyką (3. ćw. XVI w., przebudowany w 4. ćw. XVII w.)	276
Gościszów, ruiny zamku (koniec XIV w., przebudowany w duchu późnego renesansu na pocz. XVII w.)	276
Plakowice, zamek renesansowy (1550–1563)	277
Oleśnica, renesansowy zamek książęcy (XVI–XVII w.), wzniesiony z wykorzystaniem murów gotyckich (XIV w.)	277
Brzeg, płaskorzeźby Jerzego II brzesko-legnickiego i jego żony, Barbary Hohenzollern, wraz z rodowymi herbami na renesansowej fasadzie bramy zamkowej (1554)	278
Złoty dukat miasta Wrocławia (1533)	280
Złoty dukat Karola I ziębicko-oleśnickiego (1528)	280
Złoty dukat Jana Chrystiana i Jerzego Rudolfa legnicko-brzeskich (1607)	283
Srebrny półtalar guldenowy Jerzego Fryderyka karniowskiego (1563)	286
Złota klipa pięciodukatowa miasta Wrocławia z wizerunkiem cesarza Macieja Habsburga (1612)	289
Złoty dukat biskupa wrocławskiego i księcia nyskiego Karola Habsburga (1615)	289
Srebrny talar Adama Waława cieszyńskiego (1611)	290
Złoty dukat Jerzego Rudolfa legnicko-brzeskiego (1621)	295
Srebrny pied-fort czterotalarowy księżnej cieszyńskiej Elżbiety Lukrecji (1643)	299

Proszówka, ruiny gotyckiego zamku Gryf (2. poł. XIII w., w XVI–XVIII w. kilkakrotnie przebudowywanego).....	302
Srebrna klipa dwutalarowa biskupa wrocławskiego i księcia nyskiego Karola Ferdynanda Wazy (1639).....	307
Góra Świętej Anny, barokowy kościół Franciszkanów Reformatów pw. św. Anny (1657–1673)	308
Srebrny talar śląski cesarza Leopolda I Habsburga (1664)	309
Głogówek, dziedziniec renesansowo–barokowego zamku Oppersdorffów (XVI–XVII w., przebudowywanego w XVIII i XIX w.).....	309
Głogówek, budynek bramny zamku, zwieńczony wieżą (3. ćw. XVII w.).....	309
Sucha, zamek Czocho (XIV w., przebudowywany w XVI–XVIII w.) z gotycką wieżą (XIV w.)	310
Sucha, zamek Czocho, widok od strony budynku bramnego.....	311
Sucha, most prowadzący do zamku Czocho	311
Henryków, barokowy klasztor Cystersów (1682–1698)	312
Krzeszów, późnobarokowe opactwo Cystersów (wznoszone od poł. XIII w., przebudowywane w XVII–XVIII w.)	313
Jelenia Góra–Cieplice, późnobarokowy pałac Schaffgotschów, widok od strony parku (1784–1788).....	313
Kłodzko, most na Młynówce (1390), udekorowany późnobarokowymi posągami świętych na wzór praskiego mostu Karola; w głębi widoczny kościół Franciszkanów	314
Kłodzko, most na Młynówce, widok w kierunku rynku i starego miasta	314
Srebrny talar Henryka Wacława i Karola Fryderyka ziębicko–oleśnickich (1619).....	316
Złoty dukat Chrystiana legnicko–brzeskiego (1661)	316
Oława, barokowy pałac (1660–1680, przebudowa wnętrz dla Jakuba Sobieskiego na pocz. XVIII w.)	320
Jelenia Góra–Cieplice, późnobarokowy pałac Schaffgotschów, widok od frontu	321
Fryderyk II wkracza na Śląsk (ryt. Emile–Joseph Huenten)	329
Opole, barokowe kamienice w rynku (XVII–XVIII w.).....	330
Wałbrzych–Książ, zamek gotycki (4. ćw. XIII w.), przebudowany dla Hochbergów w duchu renesansu i baroku (XVI–XVII w.), widok frontu od strony płn.	350
Wałbrzych–Książ, widok pld. elewacji zamku od strony ogrodu	350
Lewin Brzeski, gotycko–renesansowy kościół ewangelicki ŚŚ. Piotra i Pawła (XIV w., przebudowywany w XVI, XVII, XX w.)	359
Kamienna Góra, barokowe kamienice w rynku (XVII–XVIII w.)	363
Chełmsko Śląskie, domy tkaczy czeskich, tzw. Dwunastu Apostołów (1707).....	366
Biedrzychowice, pałac późnobarokowy (pocz. XVIII w.), wzniesiony z wykorzystaniem murów renesansowego dworu obronnego (3. ćw. XVI w.)	378
Domanice, barokowy pałac (XVIII w.), wzniesiony z wykorzystaniem murów późnorenesansowego dworu obronnego (XVII w.).....	378
Piława Górna, pałac barokowy (1718)	379
Sieniawka, barokowy dwór szachulcowy (1678)	379
Sieniawka, wejście dworu szachulcowego	379
Bardo, panorama miasta z widokiem na barokowy kościół odpustowy Nawiedzenia NMP (1686–1704), cel pielgrzymek do bukowej figurki Matki Bożej Dolnośląskiej Strażniczki Wiary (koniec XII w.)	382

Wierzbica, szachulcowy kościół Św. Jacka (1718–1722)	382
Wambierzyce, barokowa bazylika Nawiedzenia NMP z Wielkimi Schodami (koniec XVII–XVIII w.)	383
Wambierzyce, widok od strony miasta na najśłynniejsze sanktuarium kalwaryjskie Śląska	383
Lubań, budynek łańcińskiego gimnazjum humanistycznego (1588, wielokrotnie przebudowywany po pożarach)	384
Kluczbork, ratusz późnobarokowy (XVIII w.)	384
Oleśnica, renesansowy zamek książęcy (XVI–XVII w.), wzniesiony z wykorzystaniem murów gotyckich (XIV w.)	396
Oleśnica, budynek przedbramia z portalem (pocz. XVII w.)	396
Głogówek, renesansowy ratusz (1608)	396
Struga, dwór obronny wzniesiony z wykorzystaniem starszych murów gotyckich (2. poł. XVI w.), przekształcony w barokową rezydencję (2. ćw. XVIII w.)	397
Lubiąż, tzw. pałac opatów, barokowy, pñ. skrzydło klasztoru Cystersów (1681–1715)	397
Lubiąż, opactwo Cystersów, jedno z największych w Europie; widoczna fasada gotyckiego kościoła NMP (XIV w.), przebudowanego w duchu baroku (1672–1681)	398
Wrocław, widok na dziedziniec uniwersytecki	398
Wrocław, jedna z auli w barokowym budynku uniwersytetu (1728–1736)	398
Wrocław, plafon na suficie klatki schodowej uniwersytetu (1734–1735)	399
Wrocław, gotycki kościół Św. Macieja (XIV w.)	399
Legnickie Pole, późnobarokowy kościół Benedyktynów pw. św. Jadwigi (1727–1731)	399
Lubiąż, bryła cysterskiego kościoła NMP z gotycką kaplicą Książęcą (1. poł. XIV w., przebudowaną w 2. poł. XVII w.)	400
Trzebnica, barokowy klasztor Cysterek (1697–1725)	400
Legnica, barokowe Mauzoleum Piastów w prezbiterium kościoła Jezuitów pw. św. Jana Chrzciciela (1677–1678)	401
Legnica, sarkofag Chrystiana legnicko-brzeskiego w Mauzoleum Piastów	401
Legnica, sarkofag Jerzego Wilhelma legnicko-brzeskiego w Mauzoleum Piastów (1675–1676)	401
Legnica, sarkofag księżnej Ludwiki w Mauzoleum Piastów (1677, zamówiony przez nią jeszcze za życia)	401
Krzeszów, sarkofag Bolka I świdnickiego w kościele Cystersów	402
Krzeszów, sarkofag Bolka II świdnickiego w kościele Cystersów	402
Krzeszów, późnobarokowy kościół Cystersów pw. NMP Łaskawej (1727–1735)	402
Trzebnica, alabastrowa rzeźba św. Jadwigi Śląskiej w mitrze książęcej, na cokole i pod baldachimem (ok. 1750 r.), umieszczona w konfesji nad barokowym sarkofagiem (1679–1680) w poświęconej jej wczesnogotyckiej kaplicy (1268–1269) kościoła Cysterek, wśród których księżna spędziła ostatnie pięć lat życia, po śmierci męża, Henryka Brodatego, i na których klasztor łożyła hojne ofiary	402
Lubiąż, Sala Książęca w barokowym pałacu opatów (1734–1738)	403